

<https://doi.org/10.19195/0137-1150.177.19>

Data przesłania artykułu: 6.12.2021

Data akceptacji artykułu: 17.03.2022

DEJAN AJDAČIĆ

Uniwersytet Gdański, Polska

(University of Gdańsk, Poland)

O genetski izazvanim bolestima u romanu *Kralj Bola i skakavac (Król Bólu i pasikonik)* Jaceka Dukaja

On Genetically Induced Diseases in the Novel *King of Pain and the Grasshopper* by Jacek Dukaj

Abstract

The author discusses the historical changes in attitudes towards infectious diseases in the mythological, Christian-religious and scientific worldview before and after the discovery of the causes of these diseases in the context of the types of futuristic fiction. One narrative line of the novel by contemporary Polish writer Jacek Dukaj *King of Pain and the Grasshopper (Król Bólu i pasikonik, 2010)* is centred on the production of retroviruses and carcinogenic agents by genetic engineering companies that cause epidemics and destroy wildlife in the southern hemisphere. The text points out the specifics of the author's descriptions of the cause of the plague and discusses Dukaj's speculative projections of futuristic fiction.

Keywords: diseases, genetic engineering, retroviruses, carcinogenic agents, Polish literature, futuristic fiction, Jacek Dukaj

O chorobach genetycznie uwarunkowanych w opowiadaniu *Król Bólu i pasikonik* Jacka Dukaja

Streszczenie

Autor omawia historyczne zmiany postaw wobec chorób zakaźnych w światopoglądzie mitologicznym, chrześcijańsko-religijnym i naukowym przed i po odkryciu przyczyn tych chorób w fikcji futurystycznej. Jedną z linii narracyjnych opowiadania współczesnego polskiego pisarza

Jacka Dukaja *Król Bólu i pasikonik* (2010) została poświęcona produkcji retrowirusów i czynników nowotworów złośliwych przez firmy inżynierii genetycznej, które wywołują epidemie i niszczą dzięki zwierzęta na półkuli południowej. Tekst zwraca uwagę na właściwości autorskich opisów przyczyny zarazy oraz omawia spekulatywne futurofantastyczne projekcje Dukaja.

Słowa kluczowe: choroby, inżynieria genetyczna, retrowirusy, czynniki nowotworowe, literatura polska, *future fiction*, Jacek Dukaj

Znanja o uzrocima zaraznih bolesti, načinima širenja i lečenja menjala su se tokom različitih istorijskih epoha. Nerazumevanje uzročnika kuge, kolere, boginja, načina njihovog širenja, a posebno osećanje potpune bespomoćnosti pred pomorom izazivali su raspad društvenih pravila, normi i institucija, pojačavali paniku i gonili ljude da beže iz zaraženih naselja. Bolesti koje uništavaju kožu i izobličavaju izgled čoveka, poput lepre, kožne kuge ili sifilisa, takođe su unosile nemir i odbacivanje obolelih. Pisci su u književnim prikazima zaraznih bolesti polazili od vladajućih predstava svog vremena, a ponekad su fikcionalno domišljali svetove prošlosti ili budućnosti, prepuštajući se fantazijama o bolestima minulih ili budućih svetova.

Bolesti su bića

U drevna mnogobožacka vremena mitološkog, divljeg ili, kako je Ernst Kasi-
rer pisao, „neraščlanjenog” mišljenja, bolestima su pripisivani duh i telo neljudskih i nadljudskih bića. Nepoznavanje prirode bolesti, slično nerazumevanju prirodnih stihija ili strasti, stvaralo je veru u duhove ili bogove koje je (ponekad) moguće odobrovoljiti ili oterati. Ostatke tih drevnih verovanja kod Slovena u usmenim legendama, pučkim molitvicama, narodnim isceliteljskim postupcima i apokrifima čine nazivi bolesti *mor*, *morija*, *tetka*, *ljelja*, *crveni vetar*, *nežit* i dr. Barokni pisci su ponekad u alegorijske predstave uvodili antička i slovenska imena bolesti, dok je prosvetiteljstvo takvu vrstu alegorijskih prikaza zanemarivalo. Sa podsmehom je Edgar Alan Po predstavio dva mortus pijana mornara koji prave lom u krčmi Kralja nečastivog i najgorih bolesti iz njegove svite, ne obraćajući pažnju na opasnost kojoj su izloženi (*King Pest*). U priči *Maska crvene smrti* (*The Masque of the Red Death*, 1842) Edgar Alan Po je sa prikrivenijom ironijom prikazao maskenbal bogataša na kome se pojavljuje sama crvena bolest – smrt, od koje su oni bežali.

Bolesti su kazna božja

Hrišćanski teolozi i propovednici su mnogobožacka verovanja u duhove bolesti nazivali slugama đavola, a pojavu pomora objašnjavali božjim gnevom za ljudske grehe (Wrzesiński, 2008, s. 179–202). Kako masovne molitve hrišćanskih

vernika u vreme epidemija, ophodi i obredi izгона bolesti nisu donosili prestanak bolesti, lako su se širile sujeverne čarolije i glasine. U panici su traženi „vinovnici” zaraze i nemilosrdno su proganjani. Nerazumevanje uzroka kuge i drugih zaraznih bolesti zaoštravalo je odnos većine i prokaženih manjina ili podozrivih tuđinaca. Simon Vžesinjski u knjizi *Zadah smrti: svakodnevni život u vreme epidemije* navodi progone i ubijanje grobara, veštica, Jevreja kao „žrtvenih jaraca” u Evropi srednjeg veka (Wrzesiński, 2008, s. 25–53). Isti autor piše:

Tłumaczenie pochodzenia epidemii karą za grzechy oczywiście nigdy nie spowodowało nagłej dojrzałości moralnej chrześcijan, lecz najwyżej stanowiło jej racjonalizację. Tym samym wierni mogli udawać bardziej pobożnych i mieć nadzieję na łatwiejsze przeżycie najgorszych dni. (Wrzesiński, 2008, s. 183)

Bolest shvaćena kao kazna božja, a svet kao sukob božjih i đavolskih sila pojavljuje se u književnim delima koja fiktionalno opisuju srednji vek. Tako je u romanu Poljaka Rafala Dembskog *Sazvežđe dželata* (*Gwiazdozbiór kata*, 2007), čija se radnja odigrava u 16. veku, glavni junak dželat Jakov, koji pronalazi velike grešnike i kažnjava ih kao gospodar kuge ili mučitelj.

Izvesna saznanja o zaraznim bolestima lagano su sticana – u 14. veku su uvideli da bliski kontakti zaraženih i nezaraženih osoba doprinose širenju bolesti, a Venecijanci su uveli obavezu da pridošlice treba da provedu 40 dana u karantinu. U 18. veku su kontrolisanim zaražavanjem pokušavali da spreče velike epidemije.

Bolesti uzrokuju „nevidljive” patogene bakterije i virusi koje ljudi mogu da uoče

Otkriće da uzročnike zaraznih bolesti predstavljaju sićušne bakterije i virusi nekadašnja je uverenja pretvorilo u zabludu. Pronalasci Koha, Pastera i drugih mikrobiologa krajem 19. veka brzo su dokazali efektivnost i u zaštiti i u lečenju zaraznih bolesti. Naučni pogledi na svet se popularizuju na kursevima i u školama, gde obične ljude uče o nužnosti zaštite od bolesti. Otkriće bacila, mikroba, bakterija i virusa je, pored dobrobitne masovne zaštite od opakih bolesti, brzo zloupotrebavano i za razaranje žive sile neprijatelja. U Prvom svetskom ratu Nemci su koristili antraks kao biološko oružje protiv stoke protivnika. Ženevskim protokolom 1925. godine zabranjena je upotreba hemijskog i biološkog oružja u ratovima.

Otkriće bakterija je uticalo i na promenu fantazmatske matrice u književnim delima i dovelo do smene glavnih likova i motiva u prikazima zaraze. Agresivni Marsijanci u Velsovom romanu *Rat svetova* (*The War of the Worlds*, 1898) u invaziji na Zemlju tehnički su nadmoćni, ali uspevaju da ih poraze bolesti ljudi.

Nova biomedicinska znanja uvode u književna dela psihički poremećene likove koji žele da unište svet. Takvi tekstovi danas se i ne čitaju kao dela o budućnosti već kao domišljanja o izopačenim čudacima. Tako, junak pripovetke Herberta

Velsa *Ukradeni bacil* (*The Stolen Bacillus*, 1894) neopreznom bakteriologu krade uzročnika kolere sa namerom da se osveti mrskim mu ljudima, i prospe smrtonosni agens u vodovod velegrada. Pored psihički obolelih marginalaca, nova znanja o zaraznim bolestima žele da iskoriste i zli pronalazači ili političari. U drami Karel Čapeka *Bela bolest* (*Bílá nemoc*, 1937) brzo se širi bolest slična lepri. Diktator se koleba između započinjanja rata ili odustajanja od njega zbog bolesti koja se širi. Lekar koji je otkrio lek protiv bolesti traži od diktatora da odustane od rata jer on, inače, neće odati tajnu leka.

U hronofantastičnim romanima o putovanju u prošlost vremeplovac zna više o bolestima nego ljudi u vremenu u koje je on otputovao. Zaraze u domišljanjima o putovanjima kroz vreme najčešće predstavljaju uzgrednu temu. Pisci se najčešće drže načela da gost iz budućnosti ne može da menja tok istorijskih događaja, tako da „putnici” ne primenjuju svoja medicinska znanja radi zaustavljanja pomora. U romanu Amerikanke Koni Vilis *Knjiga strašnog suda* (*Doomsday Book*, 1992) studentkinja sredinom 21. veka „odlazi” na dve sedmice u 14. vek, u strašno vreme kuge i stogodisnjeg rata, da bi napisala knjigu o tom vremenu, međutim, pojavljuje se nesavladiva prepreka za njen povratak u 2054. godinu, jer se tamo pojavila neka nepoznata bolest.

Epidemije zaraznih bolesti mogu do ljudi da dolaze i iz kosmosa. Američki pisac naučne fantastike Valter Miler prikazao je u delu *Tamni blagoslov* (*Dark Benediction*, 1951) kaos koji ljudima u vidu kožne kuge stiže iz kosmosa, ali, naizgled razorna zaraza, ispostavlja se, donosi blagodatno ojačanje bioloških svojstava ljudi. U nizu dela o dugim kosmičkim putovanjima posade kosmičkih brodova ginu od nepoznatih bolesti vanzemaljskog porekla.

Naučnici mogu da menjaju gene uzročnika bolesti

Osvajanje novih medicinsko-biotehnoških znanja o genetskoj osnovi živih bića promenilo je ne samo tokove biomedicinske nauke nego i poglede običnih ljudi i fantazmatska domišljanja pisaca. Džeјms Votson i Fransis Krik su za otkriće DNK 1953. godine dobili Nobelovu nagradu za medicinu 1962. godine. Saznanje da je moguće analizirati genetski kod živih bića relativno brzo je dovelo do pretpostavke da je moguće kopirati, prepisivati, pa i menjati genetski kod bakterija i virusa.

Genetski inženjering je u zamislama o budućoj primeni sagledavan kao odstranjivanje nedostataka i dodavanje poželjnih svojstava živim bićima. Pisalo se i govorilo o izglednom izbegavanju neugodnih i teško izlečivih bolesti, s jedne strane, a s druge, o sticanju otpornosti, snage, genetski zapisanih darova prirode. Nedovoljna znanja o strukturi, funkcionisanju gena i njihovom menjanju futurističke pomisli premeštala su se u oblast fantazije. S napretkom genetike i ovladavanjem tehnikama uplitanja u gene takve su pomisli počele da ulaze u vidno polje etičara i pravnika, a to je uticalo i na predstave tvoraca zamišljenih svetova budućnosti.

Kada je otkrivena uloga gena u zapisima odlika i bioloških vrsta i pojedinaca, pomerili su se i spoznajni okviri fikcionalnih dela. U svojim domišljanjima autori futurofantastičnih knjiga su u fabule i predstave o svetu počeli da unose aktuelna naučna saznanja. Tako je i čitalac koji je ovlašno upućen u razvoj nauke bio uveren da su postupci likova i motivacija radnje zasnovani na najsavremenijim saznanjima o genetskom inženjeringu. Pisci su morali da računaju na upućenost podrazumevanih čitalaca u nove tokove nauke, ali su „morali” da „vide” još dalje u budućnost od svojih čitalaca.

Srpski pisac Borislav Pekić je u apokaliptičkom romanu *Besnilo* (1983) opisao munjevito širenje mutiranog smrtonosnog virusa na londonskom aerodromu Hitrou. U odeljku romana o događajima iz Drugog svetskog rata opisuju se tajni eksperimenti nacista sa virusima. Pekić je na taj način manipulacije genima pomerio u prošlost, navodeći čitaoca na misao o drukčijoj i nepoznatoj istoriji biomedicinskih istraživanja. O različitoj prirodi ljudi – od bezosećajnosti do želje da se pomaže – svedoče različiti likovi Pekićevog romana.

U romanu *Uporište* (*The Stand* 1978, 1990) Stivena Kinga izuzetno opasan virus se neželjenim sticajem okolnosti oslobađa iz tajne američke laboratorije i počinje masovno da ubija ljude. U romanu pisca Bernarda Beketa sa Novog Zelanda *Postanje* (*Genesis*, 2006) epidemija kuge uništava ceo svet, osim zajednice na ostrvu do koje zaraza nije stigla. U knjizi *KvaZi* (*KvaZu*, 2016) Sergeja Lukjanenka pomor šest milijardi ljudi izaziva veštački stvoren virus.

Osoben tip mešanja horor fantastike sa zarazom pojavljuje se u veoma popularnim delima o zombijima. Pregledni tekst o delima angloameričkih pisaca od Vilijema Sibruka o magijski stvorenim zombijima na Haitiju, do dela Maksa Bruksa, Isaka Mariona, Ričarda Metisona, Seta Grema Smita, napisala je Bogdana Romancova (Романцова, 2016). Tema zaraznog širenja zombija pojavljuje se i u slovenskim književnostima, npr. u romanu Sergeja i Marine Djačenko *Grozница* (*Лухорадка*, 2009), u kome se momčić Ruslan sam, u sanatorijumu u zasneženoj planini, brani od zombiranih pokojnika koji šire „Edgarevu groznicu”. Zarazio se, ali je i preživeo bolest uz pomoć Edgara, koji je nehotično, u potrazi za besmrtnošću, stvorio zarazu tokom genetskih eksperimenata. Dela o zombijima često koriste vampirske motive, posežu ponekad za medicinskim pseudoobrazloženjima i elementima katastrofičkih i horor romana.

Stvaranje i upotreba biokibernetičkih sredstava masovnog uništavanja

Poljski pisac futurofantastike Jacek Dukaj u nekoliko je svojih futurofantastičnih romana radnju povezo sa pitanjima budućnosti ljudske evolucije mimo prirodne u okviru transhumanističkih nadgradnji (Gorliński-Kucik, 2017, s. 244–257; Аждачић, 2020, s. 97–98, 105–106). Pisac promišlja sudbinu ljudske vrste,

preispituje mogućnosti diskontinuiteta prirodne evolucije, osvetljava domete mutacija, genetskih modifikacija, tehnološkog uplitanja u evoluciju posredstvom biotehnologija i biokibertehnologija.

Tumač Dukajeve proze Pjotr Gorlinjski Kućik u knjizi *TechGnoza, uchronia, science fiction: proza Jacka Dukaja* traži odgovor na pitanje da li pisac futurološke ekstrapolacije razvija kao misli o boljem svetu ili suprotno, prikazuje distopijske svetove, i zastupa stav da Dukaj izvodi sintezu utopije i distopije (Gorliński-Kucik, 2017, s. 240). On ističe da Dukajeva utopija – „uhronija” omogućava niveliranje optimizma koji koncept utopije implicira i niveliranje pesimizma u slučaju distopije (Gorliński-Kucik, 2017, s. 244). Transhumanistički prikazi postčoveka se javljaju u više Dukajevih dela: „Motyw aberracji kodu występuje nie tylko w *Oku potwora*; jest jeszcze dostrzegalny w *Perfekcyjnej niedoskonałości* (deformacji), w pewnym sensie w *Innych pieśniach* (kakomorfia) oraz w opowiadaniu *Król Bólu i pasikonik*” (Gorliński-Kucik, 2017, s. 104).

U romanu *Kralj Bola i skakavac* (napisan 2005, objavljen 2010) pisac u budućnost projektuje ukrštanje kiber- i biotehnologija sa jako polarizovanim socijalnim projekcijama budućnosti postčoveka. Pisac, kombinujući slučajan sticaj okolnosti sa voljom glavnog junaka, vodi radnju do prekretnih tačaka u sudbini Zemlje i ljudske rase. Roman pored odeljaka izrazito ubrzane radnje poseduje i refleksivne, dijaloške, pa čak i intimističke delove. Ime glavnog junaka – Kralj Bola, nadahnuto Stingovom istoimenom pesmom – ukazuje na njegovu izuzetnu osetljivost na bol, koji on samokontrolom čini podnošljivim, ali druga njegova osobina – elastičnost, čini ga moćnijim od drugih ljudi. U Dukajevom tehnički razvijenom svetu kibernetike i biotehnologije Kralj Bola predstavlja osobu izuzetno retkih osobina. Genetički inženjering već je mnogo uznapredovao. Bogati sebi mogu da obezbede lepotu i zdravlje, a siromašni su osuđeni na rugobu, bolesti i smrt. U takvom svetu, koji vlada biotehnologijama i u kome bolest nije više stihijska sila prirode koju čovek ne poznaje, postoje i biotehnoški oblikovani mešanci.

Domet ljudskog uticaja na izgled i svojstva živih bića ogroman je i nije samo dobrobitan, budući da se prikazuje da ljudi i veštački izazivaju bolesti. Za razliku od srednjovekovnih zabluda o zaraznim bolestima, u svetu koji prikazuje Jacek Dukaj nema zabluda, a ljudska destruktivnost je racionalno usmerena tako što jedni poseduju sredstva uništavanja, a drugi su žrtve veštački izazvanih zaraza. U podeljenom svetu, uprkos očiglednoj nepravednosti njegovog ustrojstva, ukinuta su sva iracionalna osećanja, nema krivice, iracionalnog straha, besa usmerenog na „žrtvene jarce” i paničnih bekstava od pretnje smrti u činjenicu racionalne prirode i političkog značenja pripadnosti ili nepripadnosti jednom ili drugom svetu. Siromašni u nerazvijenom delu sveta žrtve su veštački izazvanih bolesti, a pojedinci iz tog sveta mogu samo na neravnopravnost i nepravednost da reaguju lično i traže način da se silom ili lukavstvom nađu među izabranim bogatašima čija je budućnost bezbedna.

U romanu *Kralj Bola i skakavac* Jacek Dukaj je upleo više futuristički zamišljenih novina, među kojima je i pretpostavka da je genetski inženjering toliko

razvijen da razvijena industrija utiče na bitan način i na sudbinu ljudi na Zemlji. U tom svetu svemoćne kompanije poput *Artificial Genetics* (32) bez moralnih ograda po narudžbini prave štetne, zarazne i ubistvene proizvode. Bez moralnih kočnica i mogućnosti kontrole genetski proizvodi izazivaju ogromne epidemije, uništavaju živi svet. Dionizidi i megadionizidi predstavljaju autorski izmišljene nazive pošasti, ljudskim umom stvorene bolesti koje se šire u siromašnom delu sveta. Autor je od reči *džungla* stvorio bliskozvučnu reč „džunkla”, koja predstavlja razornu smrdljivu masu u formi živih lijana, tvorevina koje donose smrt.

Dukaj u romanu o Kralju Bola pretpostavlja da u budućnosti neće postojati zabrana pravljenja i primene oružja masovnog uništavanja. U 20. veku je postojala zabrana biološkog oružja doneta konvencijom Ujedinjenih nacija 1975. godine (BWC), pa je takvo oružje pravljeno po tajnim laboratorijama i pogonima nasuprot međunarodno potpisanim obavezama. U svetu Kralja Bola genetički doterano oružje masovnog uništavanja deo je svakodnevice.

Dukajev roman pripoveda upravo o romanu kada Sever odlučuje da se genetski potpuno odvoji i razgraniči od haotičnog i razorenog Juga. Radi se o ideji da se izvedu promene koje bi u budućnosti činile nemogućim genetske veze ljudi Severa i Juga. U poglavlju na početku romana *Kralj Bola i teroristi* opisuje se njegov boravak u blizini Rio de Žaneira. On kao gost na južnoj polulopti u svom kiberomotaču leti balonom iznad Rija i sa učesnicima razgovora o mogućnostima dogovora sučeljenih pozicija. Teritorija nad kojom lete naziva se „džunkla”, a poljski pisac je piše kao englesku reč „junklee”. Sličnost izmišljene reči sa džunglom oslanja se na bujnost svojstvenu džungli.

Pod ażurowym balonowcem Wyzwolonych Manufaktur przesuwają się spiętrzone fale zieleni, fale kolorów bardziej drapieżnych: czerwieni, jadowitej żółci, głębokiego granatu. Dżunkla pochłoneła anarklandy, docierając do Atlantyku. Gdyby zeszli poniżej dziesięciu metrów, smród tego organicznego śmietnika stałby się dla Króla Bólu nie do zniesienia. Proxyk mógł się przyzwyczaić, Król Bólu nie przyzwyczaił się nigdy. Junklee, liszaj AG na obliczu kontynentu, rozciąga się od Pacyfiku do Atlantyku, od Ziemi Ognistej do Frontu Panamskiego. Dżunkla pochłoneła i przetrawiła ponad dwieście milionów ludzi, bardziej żarłoczna od kilku wojen światowych razem wziętych. (Dukaj, s.a., s. 367)

Svet koji prikazuje Dukaj predstavlja biološke forme usmerene protiv života, ali – lijane, lišaj AG koji se rasprostire po celom kontinentu, brojna drveta spoznaje Dobra i Zla (Drzewo Wiadomości Dobrego i Złego) nisu žive, već veštački stvorene forme, „genetički kompjuteri”, naprave koje uništavaju život (Drzewa są komputerami genetycznymi, megadionizydami. Programują nacełowane na *Homo sapiens* nowotwory i retrowirusy). Marija Karpinjska u svom tekstu o raku u savremeno doba polazi od analiza Suzan Zontag iz knjige *Bolest kao metafora*, te ističe kako se oboleželi od raka pripisuje izvesna krivica za bolest (Karpinjska, 2017, s. 349–353). U Dukajevom romanu nema individualne krivice, jer rak svesno i masovno izazivaju šireći smrtnosnu bolest proizvodima stvorenim u genetičkim laboratorijama. Odvratna smrdljiva materija asocira na materiju bolesti i smrti.

Simbolika ovih tvorevina ponekad se vezuje za mitološke osnove biblijske kulture, kao drvo spoznaje Dobra i Zla koje aludira i na rajsko drvo sa koga su Eva i Adam pojeli jabuku spoznaje.

W każdym mieście Ameryki Południowej rośnie przynajmniej jedno Drzewo. Wypalano je do korzeni na rozmaite sposoby; zawsze odrastają. Do ich autorstwa przyznaje się połowa anarkii dżunkli. Król Bólu nie wierzy obwieszczeniom żadnej z anarkii – a już najmniej przechwałkom szawłystów: gdyby mieli w swoich szeregach takich artystów AG, nie ograniczyliby się do trucia byłych metropolii.

W koronie Drzewa nad Rio Branco obracają się czarnymi spiralami stada harpii i innego skrzydlatego pomiotu megadionizyda, ich cienie przesuwają się po podziurawionych ścianach wieżowców. (Dukaj, s.a., s. 368)

Autorski neologizmi „dionizidi” i „megadionizidi”, upućuju na starogrčkog i tračkog boga vina Dionisa, ali je aluzija na pijanstvo i ekstazu u ovom slučaju grubo ironična. Aluzija na harpije takođe se oslanja na svirepe i okrutne polužene – poluptice starogrčke mitologije koje otimaju decu. U romanu se pominju i druga mitološka stvorenja, kao zmaj u čijem obličju Kralj Bola otima sa broda svoju sestričinu.

U Dukajevom prikazu krajeva južne Zemljine polulopte uništenih zarazom nema mitologizacije dobra i zla, nema sudova o krivici i kazni. Etička razmatranja se nalaze u realnoj psihosocijalnoj ravni, a zastupaju ih politički angažovani akteri radnje, poput rođake Kralja Bola, koja ne prihvata neravnopravnost ljudi bogatog Severa i siromašnog Juga. U romanu grupa „kreacionista” smatra da je u prirodi ljudskog roda hijerarhija, pa se zalažu za stvaranje novog čoveka. O piščevom povratku pitanjima haosa piše tumač njegove proze:

A w niektórych utworach Dukaja chaos właśnie uważa się za sposób (narzędzie) służący do przekroczenia kolejnego progu rozwoju (por. *Król Bólu i pasikonik*, *Oko potwora*; w *Innych pieśniach* sofistes Antidektes mówi: „Jakie jest imię nieskończoności? Chaos”. (Gorliński-Kucik, 2017, s. 301)

Jacek Dukaj u romanu *Kralj Bola i skakavac* predstavlja bogatiji, severni deo sveta koji svoj deo štiti od propasti, ali veze severa i juga zemljine kugle predstavljaju sve veću pretnju i opasnost od neželjenih genetskih napada i na severnoj polulopti. U razgovoru o terorističkoj politici i stranputicama u koje ona vodi, pisac čitaocu nudi upoznavanje sa svetom koji je naizgled sličan ljudskom društvu.

– Kto? – zaskrzeczał Król. – Jak znajdziesz winnego? Dionizydy z jednej stazy, dionizydy z innej, posiew jakichś terrorystów, ale pewnie też geny ze szczepionek WHO, Bóg wie, co jeszcze – i tak rodzi się chimera, rodzi się zaraza. Więc kto? Politycy może? Którzy? Wszyscy? No to wracamy do komiksów i teorii spiskowych.

– Moralność chaosu.

– *Welcome to junklee*. (Dukaj, s.a., s. 441)

Pripovedač prepliće sudbinu sveta i dve njegove suprotstavljene polovine sa ličnom sudbinom glavnog junaka Kralja Bola. Ovaj genetski modifikovani čovek dolazi u priliku da odlučuje o sudbini sveta, pa i genetskoj sudbini budućih ljudi.

Dukaj ne deli sa piscima prošlosti patetiku užasa i panike pred masovnim pomorima, ne vezuje đavolski svet i njegove predstavnike na Zemlji. On stvar još radikalnije premešta u sferu političkih interesa. Zarazu ne objašnjava slučajnim i neželjenim bekstvom virusa iz laboratorije, već ciničnim duhom vremena. Čovek u svetu *Kralja Bola i skakavca* zna da genetskim inženjeringom stvara razorne forme, ali njih ne donose ni osvajači vanzemaljci, ni zli geniji. Njih stvaraju poštovane kompanije i koriste političari i političke grupe. Za razliku od davnih vremena, kada su ljudi užasnuti od bolesti tražili „žrtvene jarce“, vinovnike zaraze, u vreme kada se znalo da su ljudi vinovnici tih stradanja, nema tih progona, jer su oni koji ih stvaraju van dosega nastradalih, a nisu ni dostupni bilo kom sudu pravde. Pored toga oni postaju deo političko-finansijskih dogovora. Običan čovek više ne može da utiče na svoju sudbinu, čak ni kada se to tiče života njegovog i ogromnog broja članova njegove zajednice. U svetu Dukajevog romana sprema bioterorista i kompanija koje zarađuju ogroman novac prodajom razornih proizvoda sve odnose prevodi u sferu zarade i politike. Politizovane sile se mire sa stanjem čak i u situaciji radikalne raskrsnice, tražeći samo prostor lagodnosti i interesa za uži krug ljudi. Bolest i zdravlje u tom svetu malo koga interesuju, kao i putanje evolucije. Nećaka Kralja Bola razmišlja u kategorijama pravednosti i nepravde i bez razumevanja mogućih posledica srlja u zabranjene i opasne stvari kao naivni i razmaženi idealista. Slika izazvane zaraze, koja je u romanu opisana tek u par odeljaka, čini pozadinu romana. I, naizgled, posmatrač Kralj Bola poduzima najsmeliji korak, odstupajući od svoje trezvene racionalnosti i pokreće lanac nepredvidive evolucije.

Bibliografija

- Dukaj, J. (s.a.). Król Bólu i pasikonik. W: J. Dukaj: *Król Bólu*. Kraków: Wydawnictwo Literackie. Preuzeto s: <https://pdf-x.pl> (pristup: 30.01.2016).
- Gorliński-Kucik, P. (2017). *TechGnoza, uchronia, science fiction: proza Jacka Dukaja*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Karpińska, M. (2017). Choroba nowotworowa w dobie ponowoczesności. W: J. Tymieniecka-Suchanek (red.), *Choroba – ciało – dusza w literaturze i kulturze* (s. 345–361). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wrzesiński, Sz. (2008). *Oddech Śmierci. Życie codzienne podczas epidemii*. Kraków: Wydawnictwo EGIS.
- Ајдачић, Д. (2020). *Одблесци словенске фантастике*. Београд: Алма. [Ajdačić, D. (2020). *Odblesci slovenske fantastike*. Beograd: Alma].
- Романцова, Б. (2016). Хороша людина – мертва людина: як зомбі завоювали літературу. *ЛітАкцент* (04.03.2016). [Romancova, B. (2016). Хороша людина – мертва людина: як зомбі завоювали літературу. *LitAkcent* (04.03.2016)]. Preuzeto s: <http://litakcent.com/2016/03/04/horosha-ljudyna-mertva-ljudyna-jak-zombi-zavojuyali-literaturu/> (pristup: 30.11.2021).